

**Innledning til diskusjonsaften
i Oslo Militære Samfund
24. februar 2003
ved
Marit Nybakk
Leder av Stortingets Forsvarskomit **

HVILKEN ROLLE SKAL FORSVARET HA, SETT I LYS AV NORSKE AMBISJONER I
INTERNASJONAL UTENRIKS- OG SIKKERHETSPOLITIKK.

Kj re venner.

”Hvilken rolle skal Forsvaret ha, sett i lys av norske ambisjoner i internasjonal utenriks- og sikkerhetspolitikk.” er et viktig spørsmål, et spørsmål som opptar militære så vel som sivile. Det er ikke gitt at jeg vil gi dere et entydig svar, men forhåpentligvis vil jeg trekke opp noen linjer og prinsipper som vil være et fruktbart utgangspunkt for diskusjon og debatt.

I norsk utenrikspolitikk legger Norge vekt på å fremme de verdiene v rt eget samfunn er tuftet på: Demokrati, velferd, likestilling, et fungerende arbeidsliv, folkelig deltakelse. Dette er på mange m ter den nordiske dimensjonen i internasjonal politikk, der utenrikspolitikk og sikkerhetspolitikk blir relevant for folk flest, for et meningsfylt og menneskeverdig liv.

Derfor står Norge i første rekke både når det gjelder langsiktig utviklingsbistand i den tredje verden og når det gjelder humanitær bistand eller nødhjelp. I sluttdokumentene fra miljø- og fattigdomsm tet i Johannesburg for et halvt år siden, la man vekt på den sosiale dimensjonen ved utviklingen, den økonomiske og den økologiske. Norge gjorde, ved vår bistandsminister, en fabelaktig jobb for å sette v re fingeravtrykk på det som kom ut av Johannesburg-møtet.

I norsk politikk overfor landene i sør er fattigdomsbekjempelse, kamp mot korrupsjon, konfliktforebygging, konfliktløsning og en styrking av menneskerettighetene viktige stolper. Norge er også blant de landene som jobber mest med å styrke kvinnenens situasjon. Fattigdommen i verden feminiseres, 2/3 av de fattige er kvinner. I tillegg utsettes kvinner for grov vold, overgrep og undertrykking. Selv har jeg viet mye av min tid som politiker til å jobbe med menneskerettigheter for kvinner. Jeg tror nesten ikke vi kan fatte hvor mye lidelse som finnes her. Her kan vi virkelig snakke om ”den lange  refiken”, som Sissel Rønbeck en gang kalte undertrykkingen av kvinner. La meg legge til, jeg var også en av de første som tok opp Taliban-regimets grufulle undertrykking av kvinner i Afghanistan. På det tidspunktet var verden stort sett opptatt av at Taliban knuste Buddha-statuer.

Norge er et lite land i verdens ytterkant. Vi er avhengige av å føre en utenrikspolitikk som også bidrar til å styrke v re sikkerhetspolitiske interesser. Derfor er internasjonale organisasjoner også viktige for Norge. I særdeleshet er FN og NATO viktige for Norge.

Norge har alltid brukt FN aktivt, både som redskap for utvikling, konfliktløsning og konfliktforebygging. Vi har nettopp avsluttet en toårsperiode i FNs sikkerhetsråd. Realistisk, lavmælt, ambisiøst og resultatorientert er stikkord som kan beskrive Norges arbeid i Sikkerhetsrådet, der tillit og tillitskapende arbeid er viktig. Norge hadde 3 hovedmålsettinger for arbeidet i Sikkerhetsrådet:

- Fokus på sammenhengen mellom fred og utvikling
- Konfliktforebygging og konfliktløsning
- Særlig vekt på utfordringene i Afrika.

De tre målene er n r knyttet til hverandre.

Sanksjonsregimet mot Irak, Afghan Support Group og meklerrolle i flere regionale konflikter i Afrika var blant arbeidsoppgavene våre i Sikkerhetsrådet.

Det er viktig at vi som lite land holder fast ved legitimiteten og autoriteten til FN og til FNs sikkerhetsråd.

For oss som lite land var det også viktig – og svært gledelig – at NATO kom til enighet etter forrige ukes turbulens. NATO er hjørnesteinen i norsk sikkerhetspolitikk. Vår sikkerhet, vårt forsvar og vært trygghet avhenger av utviklingen i NATO og av den gjensidige solidariteten i alliansen. Som et land utenfor EU har vi ett sikkerhetspolitisk ben å stå på: NATO-alliansen. Verden har to sikkerhetspolitiske tyngdepunkt: EU og USA. Vi er som kjent ikke medlemmer i EU og ikke en del av USA. Men som utenforland i Europa er vi i økende grad avhengige av et transatlantisk samarbeid. Det er viktig at NATO opprettholder sin status og sin rolle, det er viktig at vi sikrere oss selv innflytelse i alliansen, og at vi har NATO-infrastruktur i Norge. Det er viktig at vi stiller opp når et annet flankeland ber om hjelp. Vår defensive støtte til Tyrkia etter art. IV må sees i en slik sammenheng. Vi skal love vårt AVAX-mannskap og våre eksperter på vern mot masseødeleggelsesvåpen at de har oss politikere i ryggen, at vi står bak og støtter dem. De drar på grunnlag av politiske beslutninger. Det er ikke Forsvaret eller den enkelte soldat som har bestemt dette. Som politikere kan vi ikke løpe fra det ansvaret.

Politiske vedtak ligger også til grunn for vår deltakelse både i ISAF og Operation Enduring Freedom i Afghanistan. Terrorangrepet 11. september 2001 viste brått og brutalt hvilken ny dimensjon den internasjonale terrorismen og asymmetrisk krigføring stiller oss alle overfor. I sin ufattelige grusomhet stilte den nye situasjonen oss overfor et verdivalg. Vi kunne ikke stille oss likegyldige. Norske militære styrker gjør en imponerende innsats. F-16-pilotene vender nå hjem etter et halvt år med 7 – 8 timer i lufta hver dag. Spesialstyrkene drar på nytt til Afghanistan, der vi er med i den brede koalisjonen.

Vår sikkerhetspolitiske hverdag preges av internasjonal terrorisme, spredning av masseødeleggelses våpen, tikkende miljøbomber, uroligheter som fattigdom og sosial nød fører med seg også asymmetriske trusler. Når verden er blitt mindre, er disse truslene blitt større. Verden har blitt mindre stabil og sårbarheten har økt. Trusselbildet er blitt mer uforutsigbart.

Et annet fremtredende trekk ved dagens verden er at det er en glidende overgang fra fred til krise til krig.

Når er det krig? Når er det krise? Når har forsvaret kommandoen? Når ligger kommandoen hos politiet og sivilt beredskap? Stortinget har under behandlingen av Sårbarhetsmeldingen bedt Regjeringen gå gjennom beredskapslovgivningen for å se på de vanskelige gråsonene. Sikkert er det at sivilt-militært samarbeid blir stadig viktigere – både her hjemme og internasjonalt. I Afghanistan er for eksempel det humanitære arbeidet og fredsstyrken ISAF avhengig av det militære nærværet i Operation Enduring Freedom. Skillet mellom det nasjonale, det regionale og det globale er også i ferd med å viskes ut. Hvor det ene slutter og den andre begynner er ikke entydig.

Det er enkelte som mener at det er en motsetning mellom et sterkt nasjonalt forsvar og et aktivt internasjonalt engasjement. Men de er ikke motpoler, snarere tvert i mot: det ene forutsetter det andre, særlig i dagens globale virkelighet. Vi kan ikke si at NATO er en del av vår utenrikspolitikk, mens Forsvaret er en del av vår nasjonale politikk. Hvis det er en ting historien har lært oss så er det at: Brenner det hos naboen, tar det ikke lang tid før det brenner hos deg.

I tillegg er det viktig å understreke at når vi engasjerer oss i Afghanistan eller Kosovo så er det ikke slik at vi forsømmer våre oppgaver her hjemme. For det første oppnår vi erfaring som er umulig å opparbeide seg hjemme. For det andre tilegner vi oss kunnskap om oss selv og om våre allierte. Begge disse momentene bidrar til å øke vår kompetanse. For det tredje tar vi del i det man kan kalle et "fremskutt" forsvar av Norge. Kampen mot terror er ikke en nasjonal oppgave for ett land, men noe som alle demokratiske og fredelige regimer har interesser av å ta del i. Kosovo er fremskutt forsvar – på vårt eget kontinent. Det er ikke mange årene siden Europa brant, og vi må huske at dette skjedde tre timer fra Oslo. Blant annet sto FN-soldater hjelpeløse og så 7.000 mennesker bli massakrert i Serbrenica.

Norske soldater har gjennom deltakelse i internasjonale operasjonene tilegnet seg kompetanse og erfaring. Det skal Norge som nasjon og forsvaret som institusjon vite å verdsette, og man må benytte seg av den kompetanse man har tilegnet seg, også i alliert sammenheng.

General Norman Schwartzkopfs selvbiografi heter: "It doesn't take a hero". Hans poeng er at det ikke krever en helt å sende soldater i krig. Det er selvsagt helt riktig, men det kreves en helt å være villig til å stille opp i en. Jeg har selv snakket med soldatene som har vært i på Manasbasen i Kirgisistan før de ble deployert og etter de returnerte. Jeg er sikker på at alle som har møtt dem er stolte av dem, og ikke minst stolte av de holdninger og verdier som de har. Dette er mennesker og soldater med særdeles høy integritet og god vurderingsevne, og det er ingen som er fjernere betegnelser som krigshisser eller rambosoldat enn dem. Vi skal være stolte av dem, og vi må alltid stå bak dem. Hvis ikke vi står bak dem – ja, da skulle vi aldri, da må vi aldri, aldri sende styrker i strid.

De siste ukers hendelser har vist oss at verden etter

11. september ikke er den samme. På samme måte som

9. november 1989 forandret verden vil 11. september gjør det. Det har disse dagene felles, likevel er de selvsagt forskjellige:

- 9. november ble et symbol på fremtidsoptimisme – 11. september ble et symbol på fremtidsfrykt.
- 9. november var dagen da de mange gjorde opprør mot de få – 11. september var de få som terroriserte de mange.
- 9. november forente et kontinent – 11. september kan bidra til å skape splittelse mellom kontinenter.
- 9. november er en av de flotteste dagene i moderne historie - 11. september et av de mørkeste kapitlene.

Men selv om hendelsene er helt ulike, viser de oss at Norge ikke er en avskjermet øy. Begge hendelsene viser oss at det internasjonale påvirker oss, og at vi må delta i det internasjonale samfunn. Derfor er det i Norges interesse at NATO er sterkt, at NATO fungerer og at Norge har en rolle i NATO.

Jeg vil i den forbindelse gi kreditt til Forsvarsministeren for det engasjement hun har vist for å få et såkalt "foot print" i Norge som skal ligge under Allied Command Transformation i Norfolk, Virginia.

Norge har unike muligheter når det gjelder øvelsesmuligheter. I Norge har vi, som dere vet, svært gode muligheter til å øve "joint". Vi kan øve luft, sjø og land samtidig – og alle som har en viss grad av militær skoloring vet det ikke er det samme å få delene til å fungere hver for seg som sammen. Videre vet vi at effekten av å alt fungere sammen har en åpenbar "synergieffekt" for å bruke ett av næringslivets buzzwords. Ellers for å si det på en annen måte – en symfoni forutsetter et orkester, et orkester som er samspilt.

Det andre elementet som gjør Norge attraktivt, er våre muligheter til å øve flere land samtidig. Jeg var på Ørland Hovedflytstasjon for en uke siden, og det som jeg så der tror jeg imponerte militære så vel som en sivilist som meg.

Det dreier seg videre om interoperabilitet. Vi må kommunisere på tvers av våpengrener og nasjonaliteter. Da vil vi styrke alliansen, og gjennom det Norges sikkerhet. Nok en gang ser at vi at det nasjonale og det internasjonale følger hverandre, og har gjensidig avhengighet. Den arbeidsdelingen mellom allierte land som ligger i Prague Capabilities Commitment er en viktig styrking av NATO og viktig for små land.

Et annet moment som jeg vil trekke frem som synliggjør avhengigheten er spesialisering, eller nisjekapasiteter. Dette innebærer flere ting – først det selvsagte: Skal vi spesialisere oss kan vi ikke gjøre alt. Det er common sense. Men som Voltaire sa: "Common sense is not that common." Det innebærer videre økt gjensidig avhengighet. Hvis vi er alliansens ryggrad i strategisk sjøtransport er vi en nødvendighet for alliansen.

Dette innebærer selvsagt at vi i en gitt situasjon er avhengig av de andre medlemslandenes nisjekapasiteter. Likevel sveiser dette alliansen tettere sammen. Det styrker alliansen, og ikke minst er det en forutsetning for å minke teknologigapet mellom USA og Europa.

Det ville ikke vært naturlig å snakke i dette forum i dag uten å komme inn på Irak og FN. FN befinner seg for tiden inne i en meget krevende situasjon. Jeg vil ikke bruke ordet som går i igjen i pressen – nemlig: krise. Vi har en krise den dagen FN ikke blir sett på som relevant. I dag jobber noen for å sikre flertall for sin løsning, men andre stater jobber for sitt alternativ. Det som imidlertid er viktig å huske er at de jobber for sitt syn fordi de mener at det er viktig å få støtte for sitt syn i FN. Hadde ikke FN blitt sett på som viktig, ville ikke det blitt lagt ned så mye energi for å få et flertall der.

Jeg mener at det er legitimt og fornuftig å jobbe for det man mener er riktig. Arbeiderpartiet mener at vi nå må følge et "dobbeltspor". Våpeninspektørene må få den tiden de ber om, samtidig må presset på Irak opprettholdes. Hvis vi ikke gir inspektørene tid vil en eventuell operasjon mangle legitimitet i verdensopinionen, det kan vi ikke akseptere. Hvis vi ikke opprettholder presset, frykter jeg at Saddam ikke forstår alvoret.

Det som uansett er viktig og tilnærmet ufravikelig prinsipp er å følge det vedtak som Sikkerhetsrådet til syvende sist bestemmer seg for. Vi må aldri delta med norske styrker eller på annen måte uten et FN-vedtak. Små stater er avhengig av en internasjonal orden. Men da kan vi ikke ha en politikk som baserer seg på alenegang. Vi kan ikke stoppe å følge demokratiske beslutninger fordi vi ikke liker dem.

Jeg har i dette foredraget belyst flere spørsmål ved den internasjonale politiske situasjon.

Jeg vil understreke viktigheten av en bred enighet i forsvars- og sikkerhetspolitikken. Et lite land som Norge er ikke tjent med strid og splittelse. Det er heller ikke tjent med store og brå endringer ved regjeringsskifter. Jeg er derfor stolt av det forliket som vi fikk flertall for i fjor vår.

For første gang har vi fått til et forsvarspolitisk forlik. Det er en konstruksjon som sikrer et samsvar mellom struktur, volum og finansiering. Dette gir Forsvaret en forutsigbarhet som det aldri har hatt før. Jeg vil understreke at norsk internasjonal deltakelse ikke spekkhogger på dette. Til internasjonale operasjoner er det avsatt 900 millioner hvert år i perioden. Det av en ramme på totalt 118 milliarder. I denne rammen øker vi investeringene, moderniserer Forsvaret og møter fremtiden offensivt. Det skal vi være stolte av, og det får Norge ros for internasjonalt. Nok en gang – det vi gjør hjemme og det vi gjør ute henger sammen.

Jeg har forsøkt å trekke store linjer i denne innledningen. Jeg vet at djevelen ligger i detaljene, men jeg mener at et overblikk stort sett er et bedre utgangspunkt for diskusjon og debatt enn punktorientering. Spissformulert: Du får et bedre inntrykk av Paris fra Eiffeltårnet enn fra Metroen.

Risikobildet endrer seg kontinuerlig og vil alltid være en refleksjon av de utviklingstrekk som til enhver tid kjennetegner vårt eget samfunn og våre omgivelser. Noen stolper:

- 9. april 1940 – la langt på vei grunnlaget for tanken om et stort invasjonforsvar og alliansetilknytning.
- 1962 – Cuba-krisen – gjorde det klart for all verden at atomkrig kunne finne sted.
- 80-tallets Glasnost ga verden "gorbasmen" som endte i at symbolet på den kalde krigen – Berlin-muren blir revet 9. november 1989. Det viste oss broer som er brent kan bygges opp.
- Krigene på Balkan som i all sin grusomhet viste oss at den kalde krigens slutt ikke nødvendigvis kun førte til fred. Begrep som humanitær intervensjon og prinsippene fra freden i Westphalia i 1648 ble revurdert.

- 11. september 2001 – det første angrepet på mainland USA siden 1812. Det viste oss at selv verdens eneste gjenværende supermakt kan være trygg.

Disse hendelsene la grunnlaget for noen av de mest dramatiske endringene i norsk, europeisk og global sikkerhetspolitikk de siste seksti år. Disse stolpene illustrerer at kan vi kan slå fast at forsvars- og sikkerhetspolitikken ikke er hva den en gang var. I den grad den noen gang har vært det. Jeg kan derfor ikke gi en klar rollebeskrivelse for det norske Forsvar.

Jeg vil imidlertid avslutte med at moderniseringen er en fornyelse tilpasset et nytt trusselbilde – et bilde vi ennå ikke ser det endelige resultatet av, men hvor konturene blir tydeligere for hver uke som går må fortsette. Norsk forsvar dreier seg om å ivareta de internasjonale forpliktelser vi har, samtidig må vi kunne håndtere våre nasjonale sikkerhetsutfordringer.

Det viktigste er likevel å forstå at det ene ikke utelukker det andre, snarere tvert imot de støtter opp under hverandre og er forutsetninger for hverandre. Norges sikkerhet er ikke noe vi trygger alene, da kan heller ikke vårt ansvar og engasjement stoppe ved de nasjonale grenser. Det må være rettesnoren for vår sikkerhets- og utenrikspolitikk i årene som kommer.

Takk for oppmerksomheten.